אֶפְשָׁר דְּמָסַר לֵיהּ לְשׁוֹמֵר, ולא חוששים שמא השומר יפשע בשמירתו, אולם הגמ' גיטין (כח, ב) סוברת, שאין לסמוך על שומר כיון שחוששים שמא יפשע בשמירתו, ומחלוקת אמוראים היא (ערוך לנר, וראה עוד בעמק סוכות). אולם בבהמה המשמשת כדופן לסוכה סובר רבי מאיר שאין לסמוך על שומר, כיון שהשומר אינו יכול לשמור שלא תמות הבהמה, ואין לסמוך עליו שיודיע לבעל הסוכה שמתה ונפסלה סוכתו, שמא לא ישים לב שמתה (ע"פ שפת אמת).

טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה לָאו מִשּׁוּם דְּחָיֵישׁ לְבָקִיעַת נוֹד וְכוּ', אולם בגמ' בגיטין (כו, א) ובחולין (יד, ב) מסקנת הגמ' היא להיפך, שרבי יהודה סובר שיש ברירה, והטעם שאסור לשתות מהיין הוא משום שמא יבקע הנוד, וסוגיות חלוקות הן. ולסברת הגמ' בגיטין ובחולין, נמצא שרבי יהודה חושש שמא יבקע הנוד, אך אינו חושש שמא תמות הבהמה, ולכן בהמה יכולה לשמש כדופן לסוכה. וטעם הדבר לפי המבואר בגמ' לעיל (כג, א) שמחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה היא בבהמה שקשורה מלמעלה, ופעמים שהיא קשורה פחות משלשה טפחים סמוך לסכך, והיא יכולה למות ולהתכווץ ולהתרחק מהסכך שלשה טפחים מבלי שישים לב, ומכיון שזהו חשש רחוק, סובר רבי יהודה שלא חוששים לכך, אולם בעלמא חוששים למיתה, כשם שחוששים שמא יבקע הנוד (ריטב"א).

ויש מפרשים, שלפי הגמ' בגיטין ובחולין שרבי יהודה חושש שמא יבקע הנוד, הוא הדין שחוששים שמא תמות הבהמה או תברח, ובהכרח שרבי יהודה ורבי מאיר עוסקים בפיל קשור, שאין לחוש בו שמא ימות או שמא יברח, ומחלוקתם היא האם מחיצה הנעשית ברוח מחיצה היא או לא, כביאורו של רבי אחא בר יעקב בסמוך (מהרש"א כג, א ד"ה והא; ביאור הגר"א או"ח שסב, ה).

אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלֵית לֵיהּ בְּרֵירָה, ואם כן אסור לזרים לשתות מן היין, שמא היין שהוא שותה תרומה הוא. ואף שהפריש שני לוגין, אין זה מברר למפרע שאלו הם הלוגין שהיו עתידים להיות מופרשים מתחילה, אלא כביכול כל חלק מהיין הוא בספק, שמא הוא זה שהיה עתיד מתחילה להיות מופרש לשם תרומה (ע"פ רש"י חולין יד, א ד"ה אוסרין, ותוס' עירובין לז, ב ד"ה אלא בשם מהר"י). ומשמע מזה, שאף שאמר 'שאני עתיד להפריש', אין חלות התרומה תלויה בהפרשה בפועל, שאם כן, היין ששותה בודאי אינו תרומה, שהרי לא יבוא עוד לידי הפרשה בפועל. אלא בהכרח שהתרומה חלה על שני לוגין העומדים להפרשה בשעת אמירתו, גם אם לא יבואו לידי הפרשה בפועל, ולכן גם היין שהוא שותה נמצא בספק זה, שמא הוא מאותם שני לוגין שעמדו להפרשה וחלה עליהם התרומה [ומה שמבואר בסמוך שאם נבקע הנוד נמצא זה שותה טבלים למפרע, ולא אומרים שחל שם תרומה על שני לוגים שנמצאים בחבית, זהו רק למאן דאמר יש ברירה, שכשם שהברירה מבררת שהיין שהופרש לבסוף הוא זה שעמד להפרשה, כך כשנבקע הנוד ולא הופרש יין, הוברר שלא היה בחבית יין שעמד להפרשה ולא חל כאן שם תרומה כלל, אבל למאן דאמר אין ברירה, התרומה חלה על היין שעמד להפרשה בשעת אמירתו, וגם אם לאחר מכן ישתה את היין, אין בכך בירור למפרע שהוא לא עמד להפרשה] (קהלות יעקב גיטין יט, ו, וכע"ז בקובץ שיעורים ביצה אות לה, ובכך מיישבים את קושיית הרעק"א בחולין יד, א ד"ה ברש"י ד"ה אוסרין).

ויש סוברים שלמאן דאמר אין ברירה, לא חל כלל שם תרומה על היין, וכל היין הוא טבל (תוס' עירובין שם ובגיטין עג, ב ד"ה תנא), כיון שאין ראוי שיחול הדבר על הספק (ע"פ ר"ן נדרים מה, ב ד"ה ואיכא).

שֶׁמָּא יִבָּקַע הַנּוֹד וְנִמְצָא זֶה שׁוֹתֶה טְבָלִים לְמַפְרֵעַ, ואינו יכול להוסיף ולומר שאם יישפך היין, שני לוגין שעתידין להישפך ראשונה יהיו תרומה גדולה והבאים אחריהם מעשר ראשון וכו' – כך שבשעה שישפך היין יחולו עליו התרומה והמעשרות למפרע משעת אמירה – כיון שצריך שבשעת הבירור יהיה הדבר המתברר בעולם, ואם בשעת הבירור אינו בעולם, אינו חל למפרע (מנחת שלמה, וראה חזו"א דמאי ט, טז-כא).

אִי אִתָּה מוֹדֶה דְּשֶׁמָּא יִבָּקַע הַנּוֹד, ואף שרבי יהודה עצמו אינו חושש לבקיעת הנוד [כפי שהוכיחה הגמ' לעיל], מכל מקום שאל כן את רבי מאיר, שהיו מקשים לו כל מה שיוכלו, כדי שיחזור בו (תוס' יומא נו, ב ד"ה רבי יהודה). ויש מפרשים, שרבי יהודה עצמו סובר שלא חוששים לבקיעת הנוד, ולא למיתת הבהמה בסוכה, אולם רבי מאיר שחושש למיתת הבהמה בסוכה, שאלו אותו מדוע אם כן אינך חושש לבקיעת הנוד (רבי אברהם מן ההר; גנזי יוסף).

אָמַר לֵיהּ לְכָשֶׁיִּבָּקַע - כלומר, שאין חוששים לכך (רש"י), כיון שאין זה מצוי, שיכול למוסרו לשומר (רש"י עירובין לז, ב ד"ה לכשיבקע; רבי אברהם מן ההר).

מַעֲלָה עָשׂוּ בְּכַפָּרָה, וחששו בה לדברים שלא חששו להם בשאר מקומות (רש"י), והתחדש כאן שבכפרה חוששים למיתת אשתו אף שבדיעבד אין מיתתה מעכבת, הואיל ויחסר בשלימות הכפרה, ואילו בתרומה לא חוששים למיתה, אף שאם מת הבעל אסור לאשתו לאכול בתרומה (הערות הגרי"ש אלישיב, לדעת התוס' רא"ש והתוס' ישנים יומא ב, א, וראה שם שיש סוברים שמיתת אשתו מעכבת בדיעבד).

אַלְמָה תְּנַן רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא מִשּׁוּם גּוֹלֶל וְרַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר, והגמ' היתה יכולה להקשות מהברייתא שמובאת לעיל (כג, א) שרבי מאיר אומר שאין עושים מבבהמה גולל לקבר, אלא שהעדיפו להקשות ממשנה. ועוד, שבמשנה כתוב שרבי מאיר מטהר, שהוא לשון קולא, ובברייתא נאמר רק שאין עושים אותו גולל לקבר (רש"י). ולמפרשים ש'גולל' היא המצבה שמניחים לציון הקבר [ראה ביאורנו לעיל (כג, א ד"ה ולא)], אי אפשר להקשות מהברייתא, משום שאבן זו נועדה לציין את הקברות שלא יטמאו בהם, והיה אפשר לומר שמשום כך אמרה הברייתא שבבהמה לא תשמש כגולל, גזירה שמא תברח ויבואו להיטמא מהקבר, ולא משום שבבהמה אינה יכולה לשמש כגולל, ולכן הקשו מהמשנה שנאמר בה בפירוש שבהמה אינה יכולה לשמש כגולל (ערוך לנר).

אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר וְכוּ', ומחלוקתם של אביי ורב זירא אינה בדעת רבי מאיר הסובר שמחיצה העומדת ברוח אינה מחיצה, וכפי שסברה הגמ' בהוה אמינא, שלשיטתו מעיקר הדין בהמה אינה מחיצה ולא רק מגזירה, אלא מחלוקתם היא בדעת רבי יהודה שסובר שמחיצה העומדת ברוח מחיצה היא, ומכל מקום בהמה שאינה קשורה פסולה מדרבנן, גזירה שמא תמות ושמא תברח (ביאור הגר"א או"ח שסב, ה; חזו"א או"ח קנ, כ בתי' הראשון). ויש שפירש, שרבי זירא ואביי חולקים על רב אחא בר יעקב, וסוברים שרבי מאיר ורבי יהודה נחלקים בשתי מחלוקות, לגבי גולל הם נחלקים האם בהמה יכולה לשמש כגולל או לא, אולם לגבי מחיצה לכולי עלמא בהמה יכולה לשמש כמחיצה, כיון שעיקר דין המחיצה אינה במחיצה עצמה אלא רק בחלל שנוצר ממנה, וכל מחלוקתם היא האם גוזרים שמא תמות או תברח (חזו"א שם בתי' השני, וראה שם שהתי' הראשון דחוק הוא).

המשך במילואים עמ' 126